

Bye Gnr. 12 - Bnr. 1

Denne garden ligger på en slette like Øst for Veldre kirke i en høyde av 300 m o.h:

Fra gardens bebyggelse faller dens dyrkede mark fortsettelse i gardens skog jevnt nedover i retning mot Brumunddal. Garden grenser på øvre side mot Koss (Kaas), atskilt ved bygdeveien. På vestre side danner Kremmerstubekken grensen mot Flisaker. Lenger nede er Asla og Dæhli naboer. Mot syd ligger Lille-Jemtland og Lillehaug. Mot øst danner Skanseelven grensen mot Solstad (Skarløkken). Jordarten er mold og morene.

Kremmerstubekken har deltatt i gardens historie. Den har tjent til vanningsanlegg og i uminnelige tider skaffet drivkraft til treskeverket i läven. Nedkjørselen til garden går på samme sted hvor den gamle steinaldervei gikk, som fortsatte rett opp på garden på Koss og videre til den gamle gjeterplassen (-vin) ; Skandselven, hvor nå Grini ligger.

Betrakter man bebyggelsen i den sentrale del av bygda; ser man tydelig at den har foregått ut fra et sentrum og bredt seg utover fra dette. Senteret er Bye, eller Bæ, som garden også kaltes i gammel tid.. Navnet betyr rett og slett Garden. Denne var altså fra først av den eneste på stedet. Nærmest denne kommer gardar av betydelig elde, som helst har navn etter et naturforhold: Koss, Flisaker m. fl. Neste byggetrinn er vin-gardene, som ligger i en halvsirkel rundt senteret: Grini, Skjerpi, Vinju og Dæli, så kommer *stadigardene*:

Glestad, Kommerstad, og så følger rud-gardene, Ødegardene og rydningene i Kongl. May. område i almenningene. Denne utvikling av bosettingen i Veldre har bevirket at bygda er en samlet enhet som har sin egen historie.

Nesten i hver bygd på Opplandene er det en gard med navnet By, og det eiendommelige er at alle, så vidt vites, ligger et godt stykke opp fra Mjøsen. Dette bekrefter hva Hedemarkshistorien forteller, at bosettingen først foregikk etter Mjøsstranda, og når det ble for trangt her, måtte boplassene søkes lenger oppe i landskapet. En veidefamilie trengte et stort område for å skaffe seg sitt ernæringsgrunnlag, og hvis noen skulle finne på å slå seg ned her, ble han nok anmodet, på en effektiv måte, om å fjerne seg. - Man har flere tegn på at Bye opprinnelig har disponert et stort areal innen bygda.

Om veidefolket her i Veldre - som andre steder - vet vi svært lite. På Flisakerrønningen er det funnet et steinverktøy som skriver seg fra steinalderen. For et par menneskealdrer siden foretok man en utgraving av den markerte «Lysthusaugen» ved gardsplassen på Bye. Men her fant man utelukkende «grytstein». Dette er stein som man mener steinalderfolket benyttet til å varme føden sin med, ved først å varme steinene i ilden og så slippe dem opp i sine kar, som var av tre.

Men hvordan bodde familien på Bye for tre-fire tusen år siden? Vi vet at de hadde krøtter, korn kjente de også, og hus måtte de ha både til folk og fe. - Da romerne kom i berøring med germanerne, fant de at disse hadde hus av reiste stokker. Med redskaper av stein eller bein kunne ikke trevirket bearbeides. Det var først da verktøy av jern ble alminnelig - i den yngste jernalder, atskillige hundre år etter vår tidsregnings begynnelse - at laftehusene kunne oppføres. I vårt klima måtte stolpehusene bekles med jord og torv i vegger og tak; i taket med underlag av never. Her har vi *gammen*, som vi i vår tid bare har torvtaket igjen av. - En vitenskapsmann har funnet ut at lappene har betegnelser på bygningsdeler i sine gammer, som ikke stammer fra deres eget språk, men fra det gamle norske sproget - altså skulle det være riktig at de har lært byggemåten av de første beboere lenger sør i landet.

Et par ting fra landbruket i førhistorisk tid skal nevnes: Utvinning av jern av myrmalmen ble etter hvert en utstrakt industri, som holdt seg langt opp mot vår tid. Når gardsarbeidet var slutt om høsten, dro folkene til fjells for å skaffe jern. Navn som Slaggsvea og Blesterbekken skriver seg fra denne tida. Vi har beretninger om et større anlegg for denne virksomheten på «Tomb» seter, men vi har også levninger av en slik virksomhet ved Kremmerstubekken. Her fantes i gamle dager slagget og den kjente, rustbrøde gjørmene i bekkeleiet rett nedenfor prestegarden.

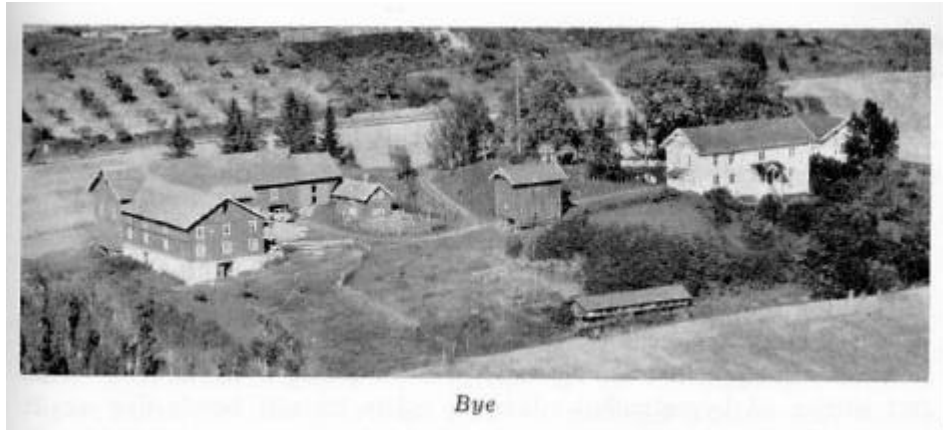
I Norgeshistorien leser vi at Olav «den hellige» la gods til de kirker som Olav Trygvason hadde bygget. Det er mange tegn som tyder på at Bye, Koss og Flisaker ble lagt under Ringsaker kirke allerede i den første kristne tid. Soknepresten i Ringsaker har helt til de senere tider ansatt bygselmenn på Koss og Flisaker.

Bye har en noe annen historie.

Først litt genealogi: Håkon V. Magnussøn (f. 1270, d. 1319) hadde en datter, Agnes Håkonsdtr. (f. ca. 1292). Hun ble etter tidens skikk allerede som mindreårig bortlovet til ridder Haftor Jonsson, som var sønn av baron Jon Ivarson Raudr. Han var en av kongens nærmeste. Da Agnes var blitt voksen og gift med Haftor, fikk de sønnen Sigurd Haftorsøn (f. 1315). Ridder Sigurd var som ung mann i slutten 1330-åra sysselmann i Hedmark, og han fikk i årene 1335-40 en datter, Cesilia Sigurdsdtr. Sigurd var eier av garden Lier og høyst sannsynlig også av hovedbølet Bye, idet Lier er nevnt som Ødegård «ved» Bye i 1500. - Som vi senere skal se, var Bye kongsgods. Kong Håkon har da overdratt «Veldregodset» (sannsynligvis bestående også av Bergaust og mulig Grini) til sin datter Agnes og svigersønn Ridder Haftor, og så har Sigurd arvet det etter sine foreldre. Ved rettssaken om odelsretten til garden Lier i 1448 (som er omtalt i denne gardens historie) ble det bevitnet at ridder Sigurd hadde forært Lier til sin datter Cesilia og hennes mann Ingjeld Guttormssøn på garden O. i Vang. Familien O. var av adelsætt, og et par forhold tyder på at det var adelsfamilien Bratt i Gudbrandsdalen de var i

slekt med.

--- ----- ---Vi gjør et hopp ---

Gustav Narud oppførte føderådsbygningen til bolig for Johannes Glestad. Men så kom svartåret for landbruket - 1898 - og Gustav Narud måtte oppgi garden. Den store familien flytte til småbruket Lundberg.

Even Haugli fra Veldre-åsmarken (f. 1856, d. 1945) overtok da garden: Han var g. m. Olave Johannesdtr. Skjønsby fra Biri (f. 1858, d. 1933). Deres barn er:

1. Sofie Bye (f. 1884), g. m. Johan Grini, prestegårdsforpakter, Veldre
 2. **Hans Bye** (f. 1887), g. m. Marie Jakobsen fra Romedal.
 3. Johannes Bye (f. 1889), utvandret til Amerika, døde der ugift.
 4. Bernt Bye (f. 1893), ugift.
 5. Hilda Bye (f. 1896), g. m. lærer Jakob Birger Jakobsen.
 6. Olga Bye (f. 1900), g. m. handelsbest. Arne Dokken, Byflaten.
- Even Haugli drev som byggmester over flere Hedemarksbygder. Og da den gamle låven på Bye en vakker dag endte sin tilværelse ved å ramle sammen, var det en smal sak for Even å oppføre en ny i forbindelse med fjøset. Låven hadde et gammelt vanntreskeverk som hadde overlevet perioden med «Stormaskina», hvis dampkjele ble trukket fra gard til gard med seks hester og treskeverket med bare fire.

Hans Evensen Bye overtok garden etter sin far i 1909. I hans brukstid er det oppført nytt fjøs med låve, ny stall og stabbur. - Marie og Hans Bye's barn er:

1. **Eivind Olav Bye** (f. 1910, d. 1966), g. m. Gudrun Hernæs fra Aasnes.
2. Jørgen Andreas Bye (f. 1912), g. m. Ingun Bøhmer, Ringsaker.
3. Odvar Helge Bye (f. 1915), g. m. Bjørg FØrde, Hamar.
4. Aslaug Margrethe Bye (f. 1917), g. m. Ulf Hexeberg.
5. Trygve August Bye (f. 1918), g. m. Ester Rognstad, Veldre.
6. Magne Hermund (f. 1920), g. m. Randi Wirum, Kristiansund.

7. Odbjørg Marie Bye (f. 1921), ug.
8. Erling Bjørn Bye (f. 1923), g. m. Ase Bryhn, Våler.
9. Rolv Johannes Bye (f. 1926), g. m. Ellen Nordang, Veldre.

Hans Bye sto som eier av garden til 1961, da hans sønn, Eivind Bye, overtok den. Han la om driften til ren korndyrking.

Eivind og Gudrun Bye har barna:

1. **Helge Bye** (f. 1940)
2. Olav Bye (f. 1943)
3. Magne Bye (f. 1946)
4. Else Bye (f. 1949)

Helge Bye overtok garden etter farens død i 1965. Han er g. m. Liv Danielsberg (f. 1942), og de har barna:

1. Eivind Bye (f. 1964)
2. Dag Arne Bye (f. 1967)

Av gardens fire husmannsbruk var to nedlagt før år 1900. Senere ble Bybekken ryddet. Men alle husmannsplassene er nå nedlagt. Jorda er tatt inn under garden, og i husene bor innerster som ikke har jordbruk til levevei.

Bebyggelsen besto i 1930-årene av to våningshus, ett stabbur, en stallläve med stall og en fjøslåve med fjøs

Gardens arealer: Dyrket mark 225 dekar, annet jordbruksareal 120 dekar og skog 565 dekar. - Seterrett på Skvaldra.